

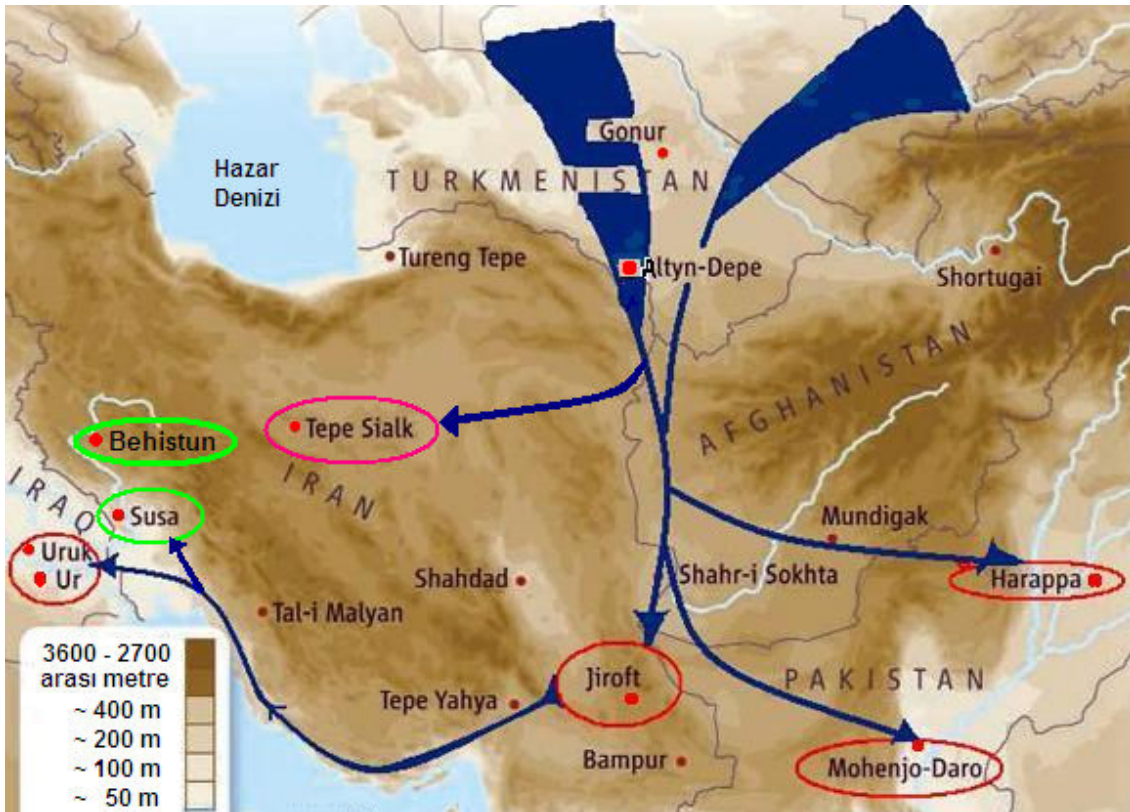
Konu: **Kadim Diller ve Yazılar**

Yazı: **76**

Ön-Türklerin Güneye Dağılımı

Doç. Dr. Haluk BERKMEN

74 sayılı **İran'da Ön-Türkler** (1) başlıklı yazımda günümüzden binlerce yıl önce Aral gölünün iki yakasından güneye doğru olan göçlerden söz ettim. İran'daki kaya resimleri ile Asya'nın dağlık bölgelerindeki kaya resimleri arasındaki benzerliğin ortak bir kadim kültüre işaret ettiğini belirttim. Ön-Türk kavimleri güneye doğru yayılırken birçok yerleşim bölgesinde kalıcı izler bırakmışlardır. Önce Türkmenistan'ın güneyinde Altıntepe bölgesine ardından İndus vadisine (Harapa, Mahenjo-Daro) ve günümüzün İran'ına yerleşmişlerdir. İran'da bir grup batıya yönelip Tepe Sialk'ı, diğer bir grup ise güneye devam ederek Jiroft ile civar şehirlerini kurmuşlardır. Jiroft'tan sonra dağların güneyinden, kıyı boyunca Mezopotamya'ya devam etmişlerdir. Dicle ve Fırat nehirlerinin suladığı münbit topraklara yerleşip, Sümer kültürünün önemli Ur ile Uruk şehirlerini oluşturmuşlardır. Susa şehri de onlara aittir ama tarihçiler bu kültüre Elam adını vermişlerdir. Zira Elam yazısı Sümer yazısından bir miktar farklıdır. Alta dağılım yolları görülüyor. Tepe Sialk dağlık bölgesi 74 sayılı yazımda yeşil nokta ile belirttiğim bölgedir (Bkz. Kaynak 1).





Solda görülen vazo Jiroft şehrinde bulunmuştur. Kabartma olarak belirtilmiş adam boynuzlu olup, iki elinde birer halka tutuyor. Aynı sembolizmi Sümer kültüründe de buluyoruz. Ortada Sümerlilerin elinde bir halka tutan, Güneş tanrısı boynuzlu ve kanatlı Utu görülüyor. Sağda ise Elam kültürüne ait Susa şehrinde bulunmuş bir kil silindir ve onun kil üzerindeki baskısında birbirlerine sarılmış durumda iki adet dağ keçisi beliriyor. Güç sembolü olan boynuz ile İndus'tan Mezopotamya'ya göçleri açıklayan yazılarıma bakınız (2, 3, 4, 5).

M.Ö. 600'lü yıllarda İran'da *Zerdüş*t veya **Zârdost** (660 – 583) adlı bir bilge kişi kadim güneş kültüründen söz etmeye başlıyor. Farsça **zâr** sözü "dermansız ve güçsüz düşüp ağlayan" demektir. Şu halde **Zârdost**, "derde düşmüş olanların dostu" anlamını içerir. 'Zâr' sözü dilimize "ah-ü zâr etmek" (inlemek ve ağlamak) şeklinde geçmiştir. Batı dillerinde Zârdost adı *Zarathustra* ve *Zoroaster* şekillerine dönüşmüştür.

Zerdüş, M.Ö. 2000 yıllarına kadar uzanan kadim bilgelik anlayışını eserlerinde yansıtırken güneşin simgesi olan ateşi kutsallaştırıyor. Güneş simgesini bir halka olarak belirten Zerdüş, 'Bilge Tanrı' anlamına gelen **Ahuramazda**'dan sürekli söz ediyor.



Zerdüş'ten sonra yaşamış ve M.Ö. 522 ile M.Ö. 486 yılları arasında hüküm sürmüş olan Pers kralı Dâra (Darius) üstteki haritada belirtilen **Behistun** bölgesinde, kayalara çivi yazılı bir metin kazdirtıyor ve üzerine Ahuramazda'nın kanatlı kabartmasını koydurtuyor. Metinde M.Ö. 522 yılında Ahuramazda'ya dua ettiğinden ve onun yardımıyla kral olduğundan söz ediyor. Yanda, elinde halka tutan, kanatlı güneş tanrı Ahuramazda görülüyor (6).

Kaynaklar:

- (1) <http://www.halukberkmen.net/pdf/314.pdf>
- (2) <http://www.halukberkmen.net/pdf/31.pdf>
- (3) <http://www.halukberkmen.net/pdf/54.pdf>
- (4) <http://www.halukberkmen.net/pdf/29.pdf>
- (5) <http://www.halukberkmen.net/pdf/276.pdf>
- (6) <http://www.halukberkmen.net/pdf/40.pdf>